

Roman međutim ne prikazuje samo Franju Tuđmana i autora romana. Na ovim će se stranicama prepoznati prije svega osobe koje su pripadale katoličkoj udruzi Mi. Spomenut će tek Nevena Juricu i Ivana Tolja. Roman je znači i pohvala jednomu naraštaju intelektualaca koji je stao na stranu države Hrvatske. Točnije je riječ o dijelu naraštaja, o ljudima rođenima oko 1950., koji su bili oporba u doba komunizma i koji su spremno stavili svoje živote u službu domovine kada se povijest pokrenula.

Gledano s književne strane, istaknuo bih najprije V. poglavlje *Podrum*. Predsjednikov Savjetnik, koji je povjesničar Anđelko Mijatović, zatim očito književno dobro obrazovani Jadran i konačno Pisac razglabaju o Krleži.

Još jedan moćan dio biva razgovor o Tuđmanu između Pisca i Don Vita: svećenik dobiva ulogu koju ima *advocatus diaboli*, pa uglavnom napada Predsjednika, dok Pisac sa svoje strane ističe Tuđmana kao Božjega poslanika. Oba sugovornika znaju reći i štogod protiv matice svoje temeljne misli.

U književnom prostoru u Hrvatskoj opažamo već dugo vremena pravu poplavu protubiblijskoga interteksta — obično na prizemnoj razini. Lončarevićev roman predstavlja jednu od jasnih, čistih i poželjnih protustruja, ili možda glas onoga dijela zemlje koji zna što se događa.

Dean Slavić

Massimo Faggioli, *Od Boga do Trumpa: Katolička kriza i američka politika*. Prevela Mirna Čudić. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2025.

Svoju knjigu *Od Boga do Trumpa* Massimo Faggioli otvara promišljanjem američke religijske kulture, čije je katoličanstvo neizostavan dio shvaćanja same Amerike. Autor ističe da je se-

kularizacija u SAD-u svojevrsna preobrazba božanskoga, kapitalističkoga, političkoga i znanstvenoga, pri čemu se i američka politika i katolicizam stapaju u splet proturječnih i snažnih energija. Već u uvodu Faggioli upozorava da povratak Donalda Trumpa na vlast ne označava tek političku promjenu, nego dublju, religijsku krizu koja intenzivno preobražava američku društvenu stvarnost, a američko katoličanstvo stoji pred ozbiljnim izazovima redefinicije vlastite uloge i identiteta.

Prvo poglavlje *Prekinuta nada Bidenova mandata* (str. 18–54) fokusira se na mandat predsjednika Joea Bidena, drugoga katolika na čelu SAD-a. Faggioli opisuje inauguraciju Bidena kao obred političkoga egzorcizma, pokušaj uspostave moralne ravnoteže nakon turbulentnoga razdoblja Trumpove administracije. U Bidenu prepoznaje predstavnika katoličkoga nasljedstva Drugoga vatikanskoga koncila, no američki biskupi na njegovu inauguraciju reagiraju hladno, s opreznosću koja odražava duboke podjele u Crkvi. Biskupska konferencija, prema Faggioliju, više je zabrinuta pitanjima poput pričesti za političare nego društvenom krizom demokracije. Autor ističe kako Bidenov mandat završava epohom u kojoj je katoličanstvo igralo posredničku ulogu između politike i društvenih vrijednosti — njegovo vodstvo odražava kraj jednoga modela američke katoličke prisutnosti, dok je unutarnji raskol sve izraženiji, kako u političkom, tako i u vjerskom smislu.

Poglavlje *Nestajanje pučkoga katoličanstva i trampovski populizam* (str. 55–118) analizira nestanak “čistoga” katoličanstva i nagli uspon populizma, pri čemu se fokus prebacuje s tradicionalne religiozne desnice na novu tehnokratsku i kulturološku desnicu. Faggioli opisuje previranja iz ljeta 2024. — atentat na Trumpa, povlačenje Bide-

na, uzlet Kamale Harris i političku moć Nancy Pelosi — te detektira kulturalnu preobrazbu Republikanske stranke. J. D. Vance, koji ponosno ističe svoju katoličku pripadnost, ulazi na političku pozornicu, no Faggioli upozorava da takav model postliberalnoga katolicizma može biti instrumentaliziran i brzo odbačen u igri političkoga marketinga. U tom kontekstu teologija Drugoga vatikanskoga koncila postaje žarištem sukoba — Crkva je razapeta između tradicionalista i modernista, a američko katoličanstvo traži novi identitet na fluidnim granicama religije i politike.

Treće poglavlje *Pobačaj, rod i rasizam: od socijalnoga pitanja do identity politics* (str. 119–180) posvećeno je ključnim pitanjima društvenih sukoba: pobačaju, rodu i rasizmu, kroz prizmu katoličke etike života i identitetske politike. Faggioli detaljno opisuje kako je borba za ukidanje presude Roe protiv Wade trajala pola stoljeća, te ističe da su *pro-life* aktivisti i republikanska pravosudna strategija stvorili organski savez protiv prava na pobačaj. Pitanje koherentne etike života, koje je predlagao kardinal Bernardin, nije dobilo podršku većine biskupa, čime je propuštena prilika za širu reformu. Kroz krizu seksualnoga zlostavljanja i pokret #MeToo, Katolička crkva dodatno gubi kredibilitet, a rodna i kulturalna pitanja prelijevaju se u srž intelektualnoga diskursa Amerike. Rasizam i *woke* politika izazivaju dodatne podjele među katolicima, a pokreti poput Black Lives Matter utječu na bijele katolike drugačije nego na ostale vjernike. DEI (*diversity, equity and inclusion*) agenda postaje nova doksologija, obvezna pravila identiteta čak i na katoličkim sveučilištima, što dovodi do osjećaja prisilnoga dogmatizma.

U narednom poglavlju *Američki katolički svijet u Trumpovoj eri* (str. 181–242) Faggioli analizira pomake u katoličkom glasovanju — katolici ostaju

povijesni *swing vote* na predsjedničkim izborima, ali u Trumpovoj eri dolazi do velikih promjena. Fenomen *Great Dechurching* označava masovno napuštanje organiziranoga kršćanstva, dok istovremeno nastaje mali preporod kroz teokratske i integralističke eksperimente. Demokratska stranka, objašnjava Faggioli, poprima sektaške karakteristike identitetske politike, a republikanci postaju sve više postkršćanska i sekularizirana politička opcija. Na međunarodnom planu, papin odnos prema Americi i Trumpu mijenja se, odražavajući širu moralnu ambivalentnost i promjenu valorizacije političkoga vodstva, ne samo kod pape Franje, nego i velikoga dijela američkih katolika. Uspon desnice pod sloganom “Make America Great Again” nosi opasnost oživljavanja puritanske teokracije i najavljuje mogućnost da religijski autoritarizam postane dominantan. Faggioli naglašava da je Amerika “neizostavna Crkva”, čija su zbivanja relevantna za cijeli katolički svijet zbog globalnoga kulturnoga i financijskoga utjecaja. No, istraživanja pokazuju da danas više od 40% odraslih Amerikanaca koji su odrasli kao katolici više ne dijele taj identitet. Naposljetku, teološki raskol oko Drugoga vatikanskoga sabora reflektira se i unutar sve dublje podijeljene američke Crkve — podjele se odvijaju između vizija Ivana Pavla II. i Benedikta XVI. s jedne te pape Franje s druge strane.

Zaključak knjige (str. 243–258) donosi sumornu, ali lucidnu dijagnozu: Trump nije tek devijacija, nego izraz dubokih povijesnih i duhovnih sila u američkom društvu. Američko katoličanstvo, nakon procesa romanizacije iz 19. stoljeća, sada se konstituira unutar konteksta globalnoga katolicizma, suočeno s izazovima sekularizacije i snovima o teokraciji. Faggiolijeva završna opaska glasi da reakcija dijelova američkoga katoličanstva na sekularizaciju otvara

prostor trampizmu, koji prijeti transformirati Crkvu iznutra, doprinoseći napasti autoritarnoga vjerskoga režima. Ponovni izbor Trumpa simbolizira kraj ere koja je nastala nakon Hladnoga rata — Amerika izlazi iz jednoga religijskoga i društvenoga sustava, a kriza katoličkoga identiteta dobiva globalni odjek. Faggiolijeva konačna poruka jest da “od Boga do Trumpa” predstavlja ne samo političku, nego fundamentalnu antropološku krizu, koja redefinira samo značenje kršćanskoga svjedočanstva u 21. stoljeću. Time Faggioli zaozračuje narativ o neprekinutoj krizi, rezimirajući kako američka politika, religija i katoličanstvo idu ruku pod ruku u svojevrsnom globalnom labirintu bez jasnoga izlaza.

Maroje Višić

Ivan Marija Tomić, *Čovjek od proljeća*. Zagreb: Dominikanska naklada Istina, 2023.

“Ima pjesnika koji svojom pojavom unesu pravu oluju u pjesništvo svoga vremena, a ima pak onih koji, i nesvjesno, povežu cijele pjesničke epohe donoseći kao lahor svježinu novoga.” Tako sam prije devet godina dočekao prvu Tomićevu zbirku *U sjeni križa* (2016.), određivši ju *nova et vetera*, da bih sada, zadovoljan što nisam pogriješio, dočekao drugu, naslovljenu *Čovjek od proljeća*.

Duhovno pjesništvo u Hrvata ima čvrsto zapisan kontinuitet od glagoljičkoga Pariškoga kodeksa iz druge polovice 14. stoljeća, no poznat i prije. Ni vrijeme ni nevjeme nije ga suzbilo, ako mu katkada, kao nakon Drugoga rata, štetilo jest. Ono je pratilo stilsko-formalne mijene, tragalo za inovacijama, nadahnjivalo se izvorima i stvaralo nova pjesnička imena. Jedno je od takvih Ivan Marija Tomić (Bosanska Gradiška,

1984.), redovnik dominikanac. Spomenuta činjenica nužno daje njegovoj poetskoj priči osobit naglasak, počevši od činjenice da kolar, talar ni samostanska ćelija nisu zapreka dobru pjesnikovanju niti ga ograničavaju na religiozni pjev, iako će, naravno, religiozni prosjaj biti jasno prisutan.

Ukupno sedamdeset pjesama raspoređeno je u šest pozorno složenih ciklusa — *Pamćenje, Borba, Jednoj, Suhoća, Mornari, Čežnuće* — čime pjesnik zatvara životni luk, kako sugerira dodatkom *Umjesto pogovora*: “Ovaj papir / bio je / drvo // Ove riječi / bile su / čovjek.” Pjesme su, osim triju, naslovom imenično jednorječne, što također govori o promišljenom pristupu poetskoj riječi.

Stilski-formalno privržen sonetu, katrenu, rimi, jasnoći i drugim poetskim alatima, pjesnik se ne ustručava prepustiti i slobodnu stihu. Kada pak govorimo o tonu i tendenciji, nametnula se misao o svojevrsnoj sintezi jezerske i jesenske romantike, čiji odjek nalazimo u prvoj pjesmi zbirke *Muka*: “Mutna voda prvo mi sjećanje / uz rub koje stajah kao dijete / gledajući valova igranje / i vil–konje što nad njome lete”, što neodoljivo podsjeća na stihove iz Cesarićeva *Shelleya*: “Kadikad, u kasni sat, / Tajanstven dar mi bude dat, / I slušam šumne razgovore / Sa vjetrom što ih vodi more”. Ima u Tomićevu stihu neke svijetle magije i čudesnosti što krasi iskrenost djetinje duše. Djetinjstvu i predima on se često vraća, istodobno dotičući starost i vječnost: “Ja sam čovjek od proljeća / ali živim stalnu jesen / ovdje nije moja sreća / onim svijetom sam zanesen” (*Gorčina*). U toj antitezi razlijeva se istina ljudske egzistencije. Utoliko je, misaono zahtjevno oblikovana dinamičkim dominantama raspetosti i napetosti odlaženja, prolaznosti, mrtvljenja, umiranja i putovanja između “već sada” i “još ne”, *Čovjek od proljeća*